

ÖĞRENCİLERE GETİRİLEN KILIK KIYAFET SERBESTLİĞİNİN OKUL BİLEŞENLERİ GÖZÜNDEN İNCELENMESİ (ANKARA ÖRNEĞİ)

**The Investigation of Liberation of Dress Code for Students from the School
Components' Point of View (Ankara Sample)**

Pervin Oya Taneri *
Birgül Ulutaş **
Mehmet M. Akgündüz ***

32

Öz

Okullardaki kılık kıyafet yönetmelikleri tüm dünyada halen çok tartışılan ve henüz üzerinde uzlaşmaya varılamayan konulardan biridir. Pek çok araştırmada yetişkinlerin (öğretmen, veli, okul yöneticisi) görüşlerine yer verilirken, öğrencilerin bakış açısının göz ardı edildiği fark edilmiştir. Bu araştırmanın amacı, ilk ve orta dereceli okullarda üniforma giyme zorunluluğunun 2012 yılında bir yönetmelikle kaldırılması sonrasında, öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın sonuçlarının, kıyafet serbestliği uygulamalarının, özgürleştirici bir eğitim pratiği bakımından anlamını ortaya koymada eğitimle doğrudan ya da dolaylı ilgili bireylere yardımcı olması beklenmektedir.

Çalışma amacını gerçekleştirmek için belirtilen grupların görüşleri yarı-yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla toplanmıştır. Çalışmaya Ankara'dan seçilen iki lisede görev yapan üç okul yöneticisi ve dört öğretmen ile 9 - 12. sınıflarında öğrenim gören 17 öğrenci katılmıştır. Bulgular, kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin (1) etkileri, (2) amacı ve (3) olası sonuçları olmak üzere üç ana tema altında sınıflandırılmıştır. Araştırmada kılık kıyafet yönetmeliğinin değişmesiyle ilgili olumlu görüş sunan katılımcıların yanı sıra olumsuz görüşler de ifade edilmiştir. Katılımcıların genel yönelimleri olumlu olmakla birlikte; olumsuz görüşlerin, genellikle serbestliğin amacına ilişkin kaygıları yansıttığı gözlenmiştir. Öğrencilerin kendi kıyafetlerini seçerek, kendi tarzlarını ve bireyselliklerini göstermelerine izin verilmesi; özgürleşmeleri ve insanlaşmaları sürecinde atılacak önemli bir adım olmakla birlikte yeterli değildir. Eğitim bileşenleri, gerek kılık kıyafet serbestliği, gerekse başka eğitimsel yenilikler

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, Yrd. Doç Dr. / oyataneri@karatekin.edu.tr

** Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi. / ulutas.birgul@gmail.com

*** Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi / meveme@gmail.com

Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:13 Sayı:49 Kış: 2015 Sayfa: 32-60

Education Science Society Journal / Volume:13 Issue:49 Spring: 2015 Page: 32-60

yapılırken, kendilerinin görüşlerinin de sorulmasını ve demokratik karar alma süreçlerinin bir parçası olmayı istemektedirler.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, okul üniforması, serbest giyim, özgürleşme, muhafazakâr eğitim

Abstract

School dress code is one of the topics that frequently discussed and there is no agreement on yet. It was recognized that many researches take account of the views of adults (i.e. teacher, parent, school administrator), but discount opinions of students. In this regard, the aim of this study is to reveal the feelings and views of students, teachers, and school administrators after the changes in school dress code at the year 2012.

In order to realize this aim, qualitative data were collected through semi-structured interview questions. Three school administrators, four teachers and 17 students studying at 9-10th grades from two High Schools chosen from Ankara were participated in this study. Findings categorized under the three themes—(1) effects, (2) purpose, and (3) possible results of the school dress code change. There are participants who stated positive views about the dress code change, as well as negative views. Although the general tendencies of participants were positive, it was detected that the negative views usually reflect the concerns related to the purpose of the freedom. Allowing the students to select their own clothes and expressing their own individuality is an important footstep in the process of liberation and humanization of them, but it is not enough. Subjects of the education process want to be asked their opinions and to become a part of the democratic decision making process in the freedom of dress as well as other educational issues.

The results of this study expected to help individuals who directly or indirectly interested in education to define the meaning of dress freedom implementations in terms of the practice of liberating education.

Keywords: Education, school uniform, liberation in dress code, conservative education.

GİRİŞ

Üniformanın eğitimde kullanımı, bir yandan üniformanın tüm diğer alanlarda örneğin fabrikalarda, hastanelerde, orduda, hapishanelerde kullanılması ile ortak anlamlar taşıırken; öte yandan kendine özgü bir değerlendirmeyi de gerekli kılmaktadır. Üniformanın eğitimde kullanımından vazgeçilmesi de benzer şekilde bir incelemeyi ve değerlendirmeyi hak etmektedir. Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kullanılan okul üniformalarının, kendi tarihselliğinde nasıl bir anlama karşılık geldiğini; bugün kılık ve kıyafetin serbest olmasının özgürlük anlamına gelip gelmediği; kıyafet serbestliğinin eğitimsel anlamı ile dünyada bu konudaki uygulamalar ve yapılmış araştırmalar, bu bölümde üzerinde durulan konuları oluşturmaktadır.

Özgürlük, felsefe tarihi kadar eski kuramsal temellere sahip bir kavram olmakla birlikte; insanın “insanlaşması” bakımından olumlanan bir içeriğe karşılık gelmektedir. Özgürlük antropolojik açıdan, insan türünün kendine has bazı özellikleri tarafından belirlenebilmesi olanağı olarak kendini göstermekte ve yaşamda ancak bazı kişilerin gerçekleştirebildiği bir olanak olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim ise, bu olanağın gerçekleştirilmesinde insana yardımcı bir unsur olarak görülmektedir (Kuçuradi, 1994, 5-11).

Eğitime ilişkin yorumlarda eğitim olgusunu “insanlaşma” üzerinden anlamlandıran; dolayısıyla insanı özgürleştiren bir eğitim faaliyetini olumlarken, insanın özgürleşmesinin, insanlaşmasının aksi yöndeki eğitim faaliyetlerini olumsuzlayan türde açıklamalara rastlamak mümkündür (Freire, 2010; Spring, 1991; Billington, 1997, 381). Buna göre insanlaşma adaletsizlik, sömürü, baskı ve ezenlerin şiddetiyle engellenir; ezilenlerin özgürlük ve adalet özlemiyle, kaybettikleri insanlığı yeniden kazanma mücadelesiyle olumlanır. İnsandışılama ise sadece insanlığı çalınmış olanları değil, onların insanlığını çalmış olanları da niteleyen bir kavram olup emeğin özgürleşmesine, yabancılaşmanın aşılmasına, insanların kişiler olarak tanınmasına engel olan her türlü durumu ifade etmektedir (Freire, 2010, 22). İnsanların kişiler olarak tanınmaları, onların özgür iradeleriyle kendilerine ait olan giyim tarzlarını seçmeleri ve bunu özgürce yaşamalarını da kapsayacağı için, eleştirel pedagojinin kavram ve yaklaşımları üniforma geleneğini reddeder gibi görünmektedir. Ancak Baker (2006), zorunlu üniforma uygulaması getirsin ya da getirmesin okulun, ayrıştırıcı olduğunu ifade etmektedir.

Baker (2006, 60) “egemen ideoloji, her zaman egemen sınıfın ideolojisi değildir” derken, mekanizmaların sanıldığından daha karmaşık olduğunu ama düzenin çarklarının ancak ve ancak sınıflar arası uzlaşma sağlandığı müddetçe döndürülebildiğini belirtmektedir. Okulun “var olmayı” aşığılayıp “sahip olmayı” yücelten bir kurum olduğunu belirten Baker (2006), okulda “prezantabl” olmanın önemi nedeniyle eylül ayında giyim mağazalarının dolup taşıdığından söz etmektedir. Yapılan bir araştırmada “zeki” ya da “sevimli” olarak değerlendirilenlerin, aslında zaten genel kabul gören güzellik tanımına uygun olanlar olduğuna vurgu yapan Baker (2006) şöyle söylemektedir: “Toplumsal üstünlükler, toplumsal üstünlükler kazanmaya yarar; bu toplumsal üstünlükler de başka toplumsal üstünlükler kazanmaya...” (Baker, 2006, 63-64).

Öyleyse okulda üniforma uygulaması olsun ya da olmasın okulun ayrıştırıcı bir rol üstlendiği yönündeki yaklaşımlar bir tarafa bırakılırsa, okul sisteminde kılık

ve kıyafetin serbest olması, öncelikle okul içinde yaşanan ayrışmaları ortadan kaldırmakta ya da azaltmakta mıdır? Serbest kıyafet uygulaması, üniforma piyasasına vurulan bir darbe midir, yoksa giyim piyasasının canlanması için sermayedarlara sunulan bir fırsat mıdır? Serbest kıyafet uygulaması öğrencilerin kişilik gelişimine insanlaşma ya da özgürleşme bağlamında olumlu bir katkı sunar mı? 27.11.2012 tarih ve 28480 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik” ile birlikte uygulanmaya başlanan ve örgün eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin kılık ve kıyafetlerine önceki uygulamadan farklı bir “serbestlik” sağlayan mevzuatın, muhataplarına bir “özgürlük” sunup sunmadığını anlamak için, özgürlüğün ya da serbestliğin hangi anlamda düşünülmesi gerektiğine değinmek gerekmektedir. Bu anlamda kılık kıyafete serbestlik getiren uygulamanın bir “özgürlük” olup olmaması, insanın “insanlaşmasına” ne ölçüde katkı sağlayacağı problemi, çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğrencilere getirilen kılık kıyafet serbestliği hakkında, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmak; kılık ve kıyafete serbestlik getiren yönetmeliğin sonuçlarının “özgürleşme” ve “insanlaşmaya” katkı sağlaması olasılığını tartışmaktır.

Bu genel amacı gerçekleştirmek üzere şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrenci kılık kıyafetleriyle ilgili değişikliğin bireyler üzerindeki etkileri hakkında ortaöğretim kurumları bileşenlerinden öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri nelerdir?

2. Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin amacının ne olduğu hakkında ortaöğretim kurumları bileşenlerinden öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri nelerdir?

3. Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin olası etkileri/sonuçları hakkında ortaöğretim kurumları bileşenlerinden öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri nelerdir?

4. Kılık kıyafete serbestlik getiren yönetmelik bir “özgürlük” uygulaması olarak düşünülebilir mi?

Alanyazın

Tarihsel Arka Plan

Sanayi öncesi toplumlarda kıyafet, toplumsal sınıf ve cinsiyet kadar mesleği, dini, bölgesel kökeni de çoğunlukla gözler önüne sererdi. Batılı toplumlar sanayileştikçe, toplumsal katmanlaşmanın giyim davranışları üzerindeki etkisi de dönüşmüştür (Crane, 2003, 14). 19. yüzyıl sanayi kapitalizminin yükselişiyle birlikte giyimde seri üretime geçilmesi, kamusal alandaki kozmopolit yapı, hep birlikte benzer görünümlere sahip türlü türlü insanın bir arada bulunduğu bir yapıya dönüşmüştür. Kamusal alan ve özel alan arasındaki çizgi belirginleşmeye başlarken; iki alanın ayrışmasında, yabancıyı ve bilinmeyi yorumlama tarzını etkileyen yeni bir laiklik anlayışının rol oynadığı belirtilmektedir. Böylece kamusal yaşamın ahlaki olarak meşru bir alan olduğuna ilişkin algı, kamusal göstergelerin ayrıksı özelliklerinin ortadan kalkmasına paralel olarak zayıflamıştır (Sennett, 1996, 36-41). Dolayısıyla tekstil sanayinin gelişimiyle birlikte sınıfsal ayrışmaları görünmez kılan fabrikasyon giysilerin yaygınlaşması, kamusal alanı tekinsiz hale getirirken; sanayi toplumlarında üniformaların yaygınlaşması bir zorunluluk haline gelmiştir. İşyerlerinde üniforma ve kıyafet kurallarının yürürlüğe girdiği 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, işyerlerindeki toplumsal sınıf farklarının üniformalar aracılığıyla giderek belirginleştirildiği, üniformaların, işçi sınıfı mensuplarını tanımlamayı ve diğer sınıflardan ayırt etmeyi kolaylaştırma amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir (Crane, 2003, 17,120).

Modernizmin birbiriyle bağlantılı fakat birbirinden farklı pek çok özelliğinden biri, modern endüstriyel yaşamın insanoğlunu sıkıcı, yeknesak bir çalışma disiplini altına sokmasıdır (Giddens, 1998, 17). Bu tekdüzelik algısı, sanayi toplumunun Fordist işbölümü mantığıyla uyumlu biçimde geliştirilmiştir. Üretim bandında çalışan, uzmanlaşmış iş görenin, işini uzun iş saatleri boyunca aynı ahenk ve disiplin altında gerçekleştirmesini sağlaması, bir tür kimlik algısına sahip olmasıyla ilişkili görülebilir. Günümüz esnek çalışma ortamlarının aksine uzmanlaşmış üretim tarzı, üniforma ve tek tip kıyafetlerle uyumlu görünmektedir (Sennett, 2012). Bugün, toplumsal ve ekonomik sistemin gereksinimi gibi kurgulanan “esneklik” karşısında, modernizmin temel iddialarının bir dönüşüm geçirdiğini; üniformalara olan gereksinimin de buna bağlı bir dönüşüm içinde olduğunu söylemek mümkündür. Modernizmin toplumsal kimlik, fark ve ayrılıklarla ilgili görülen bu ‘dönüşlü’ yapısının gündelik yaşam üzerindeki etkisi hakkında dikkat çekici bir tespit, Bayley tarafından ifade edilmiştir. Ona göre “Beğeni, törenleri çok katlı alışveriş merkezlerinde ve müzelerde kutlanan yeni bir dindir” (Bayley’den akt. Chaney, 1999, 16).

Giyimde ve giyim etrafında oluşan söylemlerde meydana gelen değişimler, kamusal alanda kendini farklı biçimlerde sunan toplumsal gruplar arasındaki ilişkiler ve gerilimlerdeki değişimi de gösterir (Crane, 2003, 13). 19. yüzyıldan itibaren süregelen modernist yapının dönüşümüyle birlikte, giyimde serbestliği getiren uygulamalar da kendine bir yer edinmeye başlamıştır. Bu anlayış, ulus devlet formunun ve buna ilişkin ulusal kimlik algısının da çözülmesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda artık formanın çoğunluğa kimlik kazandırırken, tanımlayıcı kategorilere kolayca uymayanları dışladığı şeklinde görüşler ortaya atılmaktadır (Haynes, 2002, 114). Çok kültürlü toplum yapıları yerleşmekte, yurttaşlık kurgusunda buna uygun olarak kimi dönüşümler gerçekleştirilmektedir.

Moda ve kıyafetler ideolojiktir; sosyal gruplar kurma, gücün ve egemenliğin yerini belirlemesi ve itaat ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi sürecinin bir parçasıdır. Ayrıca egemenlik ve itaat etmenin tamamen doğal, uygun ve meşru görünmesi sürecinin de bir parçasıdır (Barnard, 2002, 42). Üniformalar, toplumsal kimliği az çok gönüllü öznelerle dayatmak amacıyla yüzyıllardan beri kullanılmıştır. Öte yandan kıyafet, bireysel eylemlilik anlayışı bakımından engin bir anlamlar bütününe sahiptir. Bu konuda yapılan sosyal psikoloji araştırmalarında bireylerin gözde kıyafetleriyle bir tür iletişim, etkileşim geliştirdikleri, bu kıyafetlerine etkileme yetisi attiklerini gözlenmiştir (Crane, 2003; Sontag & Lee, 2004). Bu nedenle genç öznelerin kimliklerini ve öznelliklerini kurgulamalarında kıyafetlerini seçme özgürlüğüne sahip olmalarının, bireysel eylem biçimlerinde onlara özgür bir alan sağlayacağı düşünülebilir.

Giyimler toplumsal kimlikleri dayatmak yoluyla davranışları yaratır ve bireylerin gizil toplumsal kimliklerini ifade etmelerini sağlar (Crane, 2003, 12). Günümüz kapitalist piyasa mekanizması, esneklik politikaları üzerinden kendini var etmektedir. Piyasanın hızla değişen beklenti ve taleplerine yanıt vermek zorunda olan çalışanlar, artık sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmak; kendilerini yenilemek ve geliştirmek durumundadır. Yaşamını kazanmak için eskiye göre çok daha fazla çalışmak durumundadır. Bütün bunlar, onun gündelik yaşamını en rahat sürdürebileceği biçimde kurgulamasını da zorunlu kılmaktadır. Kapitalist ilişkiler ve sermaye toplumsal yaşamda ağırlığını artırırken, sosyal yaşamdaki biçimsel özellikler önemini kaybetmeye başlamıştır.

Günümüz kapitalist üretim ilişkileri ve bunun insanların toplumsal ve bireysel yaşamlarına etkisi, aslında “üniformanın sosyal eşitliği sağladığı” argümanı

ile birlikte düşünüldüğünde, kapitalist sistemin “yoksulluğu gereksinmesi” üzerinden de değerlendirme konusu yapılabilir. Yani sosyal eşitliği sağladığı düşünülen üniforma uygulamasının kaldırılması, “yoksulluğun yeniden üretimi” açısından kapitalist sermaye için elverişli bir durumu da oluşturmaktadır. Bu konuda Bauman (2011, 146) şunları söylemektedir:

“Yoksulların görünüşü yoksul olmayanları zapturapt altında tutar ve hizaya sokar. Böylece onların hayatlarındaki belirsizliği daimi hale getirir. Onları dünyanın durdurulamaz ‘esnekleştirilmesine’ ve kendi koşullarının artan güvenilmezliğine hoşgörü göstermeye ya da boyun eğerek katlanmaya yöneltir.”

Buna göre okullara getirilecek serbest kıyafet uygulaması, yoksulluğu görünür hale getirecek; bu ise yaşamları her geçen gün “esnekleşen” ve “güvencesizleşen” orta sınıfın kendini iyi hissetmesine yol açacaktır. Öte yandan kılık kıyafet serbestliği uygulamasının ardından bu uygulamayı destekleyen bir açıklamayı sosyal medya üzerinden yayan Devrimci Liselilerin yorumu da dikkat çekicidir:

“Bizim işimiz yoksulluğu gizlemek değil açığa çıkararak ortadan kaldırmaktır. Önlük ve formanın yoksulluğu gizleyerek eşitliği sağladığı savunusu aslında farkında olmadan eşitsizliğin devamını savunmak anlamına gelecektir. Zira zaten hiç kimse eşit değildir ve eşitsizlik artık sumen altına atılmayacak kadar büyümüştür. Okulda aynı önlüğü giyen çocuğun oturduğu evden kantinde yediği yiyeceğe kullandığı kalemde spor ayakkabısına buram buram yaşamın her yerinde sırtmaktadır. Derdimiz gizlemeye çalışmak değil kaldırmak olmalıdır (Dev-Lis, Erişim Tar. 17/05/2014).”

Türkiye'nin tarihsel arka planında üniformanın özel bir anlama sahip olduğunu söylemek de mümkündür. Bir toplumsal kimlik yaratmak ve bu kimliğe küçük yaşlardan itibaren uyulmasını sağlamak, çok kültürlü bir toplumdan ulus devlete geçişte; kısacası ulus devletin toplumsal inşasında özellikle önem taşıyan bir olgu olarak görülür. Ulus devleti oluşturan unsurlar, gerek yaşamlarında, gerekse taleplerinde ve ihtiyaçlarında homojen bir topluluğu temsil etmektedirler ve ulus devlet ideolojisine göre bunları aynı ortak kimlik formuna sokmak mümkündür (Makal, 2004, 127-128). Cumhuriyet değerlerini temsil eden Batılı tarzdaki cumhuriyet yurttaşının, aynı zamanda vatansever ve diğerkâm olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre, tüm bu özellikler, dış görünüşüne ve davranışlarına da yansımaktadır. Dolayısıyla okul üniformasının Türkiye özelindeki tarihsel anlamı, cumhuriyet değerlerine

sahip yurttaş yetiştirme anlayışına koşturuk olarak görülebilir. Cumhuriyetin kurucu kadroları tarafından uygulanan en önemli devrimlerden birinin kılık kıyafet devrimi olduğu da düşünülürse, laik (seküler) cumhuriyet yurttaşının kıyafet tercihlerinin, devletin resmi ideolojisine uygun olmak zorunda olduğu açıktır. Bu anlamda üniformanın, dönemin ruhuna uygun olarak “ulusal homojenlik” kurgusunun bir yansıması olarak düşünülebileceği söylenebilir (Öztan, 2011, 116-119).

Bugün kılık ve kıyafet serbestliği getiren yasanın, içeriğinde öğrencilerin “Okul içinde baş açık, saçlar temiz ve boyasız olarak bulunacağı, makyaj yapamayacağı, bıyık ve sakal bırakamayacağı” hükmünü barındırmasına rağmen en çok “türban serbestliği” getirmesi üzerinden eleştirilmesi dikkat çekicidir. Bunun nedeni, kılık kıyafet serbestliğinin cumhuriyet devriminin değerlerini taşıyan homojen yurttaş tipine yönelik bir karşı devrim olarak görülmesi olabilir.¹

Yukarıda belirtildiği üzere kamuoyunda -dönemin siyasi iktidarına bir tepki olarak- genellikle “türban serbestliği” sağlayacağı öngörüsü ile eleştirilen; 27.11.2012 tarih ve 28480 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Millî Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Okul Öğrencilerinin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmeliğin” uygulamaya konması, bu araştırmanın da gerçekleştirildiği 2012 yılının sömestr tatilinden sonra gerçekleşmiştir. Yönetmelikte “Öğrenciler, okul, sınıf ve şubelerde tek tip kıyafet giymeye zorlanamaz. Ancak, velilerin en az yüzde altmışının muvafakatiyle, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı **özel kurumlara ait** okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve liselerde 4 üncü maddede yer alan sınırlamalara uyulmak kaydıyla, okul yönetimlerince okul kıyafeti belirlenebilir” (mad. 3/2) şeklinde bir hükmün yer alması dikkat çekicidir. Bu hükme göre uygulamanın başladığı andan itibaren, devlet okulları ile özel okulların sadece üniforma üzerinden ayrıştırıldığı ve sosyal eşitsizliklerin yalnızca bir okul içindeki yoksul ve varlıklı öğrencileri değil; okullar arasındaki varsıllığı ve yoksulluğu da görünür kıldığını söylemek mümkün olabilir. Kılık kıyafet serbestliğinin uygulanmasında öğrencilere ve velilere danışılmadan karar verilmiş olması ve konuya ilişkin farklı çevrelerde farklı görüşlerin ortaya çıkması nedeniyle okulların açılmasına yakın dönemde 28/08/2013’te Bakanlık bir Genelge yayımlayarak bu konuya bir düzenleme getirmiştir. 2013/24 Sayılı “Öğrenci Okul Kılık Kıyafetleri” Genelgesi olarak anılan bu genelge ile “velilerce yapılacak olan oylama ve anket neticesinde velilerin çoğunluk kararına göre uygun görülecek öğrenci kılık ve kıyafetlerine, tüm öğrencilerce uyulmasının sağlanması” ve “öğrenci kılık ve kıyafetlerinin seçimine yönelik oylama ve anket çalışmalarının 4 yılda bir yapılması” hükmü

getirilmiştir. Bu düzenleme de kamuoyunda bir “geri adım” olarak algılanmış; hatta dönemin Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı bir basın toplantısında, konunun özel okul/devlet okulu ayrımı açısından yol açtığı duruma da değinerek, “serbest kıyafet uygulamasından geri adım atmadık ama serbest kıyafet seçme özgürlüğünün içerisine forma seçeneğini de koyduk” ifadesini kullanmıştır.²

Kıyafet Serbestliği Uygulaması ve Eğitimdeki Yeri

Okul üniformasına yönelik uygulamalar, bir toplumun kimliği, bir gruba aitlik duygusu yaratması, böylece topluluğun önem verdiği belli değerlerle özdeşleşmeyi sağlaması gibi işlevleri bakımından olumlanmaktadır. Fakat aslında çocukla etkileşimde olan yetişkinler kimlik öğretmezler; ancak çocuğa sundukları ve onda yarattıkları davranışla sonunda bir “kişi” ya da “özne”nin kimliğini oluşturmaya katkı sağlarlar. Davranışın dışarıdan biçimlendirildiği düşüncesi, eylemde bulunmaya karar veren özerk bir benlik kavramıyla çelişmektedir (Haynes, 2002, 112). Okulda kıyafet yönetmeliklerinin amacı, öğrencilerin uyması istenen bir kimlik yaratılmasıdır. Fakat okulun zorla kabul ettirdiği kimlikle öğrencinin kendi kimlik algısı çatışma içinde olacağından kimi direnç görünüşleriyle karşılaşılması söz konusu olmaktadır. Kıyafet yönetmeliğine uyulmasını sağlamak, beraberinde bir tür yaptırım uygulamayı da getirmektedir (Haynes, 2002, 101).

Okul üniformaları, kız ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı tasarlanmıştır. Bu da okul ortamında üniforma uygulamalarının toplumsal cinsiyete ilişkin bir yönü olduğunu göstermektedir. Erkek üniformaları, onların okul içinde rahat hareket edebilmelerine yönelik, kız öğrenciler için tasarlanan üniformalarına kız öğrencinin rahat hareket etmesine, koşmasına ve spor yapmasına engel oluşturabilecek tarzda düşünülmüş olması, erkek ve kız öğrenciye ilişkin genel geçer beklentiyi ortaya koymaktadır. Her ne kadar tarihsel koşullarda sosyal sınıfların yeniden yaratılması amacıyla uygulanmaya başlanmış olsa da, üniformalar, özellikle de okul üniformaları, sosyal eşitlik yaklaşımıyla özdeş görülmekte ve gösterilmektedir. Buna göre okulda yoksul öğrenciyle aynı sıralarda oturan varlıklı öğrenci arasında hâlihazırda var olan sınıfsal ayrılıklar, üniforma aracılığıyla görünmez hale gelecektir (Anderson, 2002; Duvall vd. 2004; Holloman vd. 1996; Isaacson, 1998, Krystyniak, 2001).

Üniformanın, toplumsal eşitlikle özdeş görülmesi, özellikle de Cumhuriyetin erken dönemlerinde vurgulanan bir yaklaşım olmuştur. Siyah ya da gri ilkökul önlüğü geleneği, bu dönemde hem yoksulluğa bağlı bir zorunluluğun, hem de eşitlikçi bir felsefenin belirtisi sayılmıştır. Fakat 1932 doğumlu Atilla Karaosmanoğlu'nun okul anılarından anlaşılan, durum pek de böyle

değildir. Karaosmanoğulları'nın okul anılarında siyah ve gri önlüğün birlikte kullanıldığı, yoksul öğrencilerin kumaşı daha ucuz olan gri önlük tercih ettikleri ve okul önünde sıra olunurken siyah önlüklülerin önde, gri önlüklülerin arkada sıralandıkları, böylece sosyo-ekonomik eşitsizliklerin daha uygulamanın başladığı dönemlerde bile okul içinde üniforma yoluyla yeniden üretilmesinin mümkün olduğu görülmektedir (Onur, 2007, 218-219). Benzer şekilde Hesapçioğlu ve Gşorgetti (2009,1737), resmi okullarda ve özel okullardaki üniforma uygulamaları arasında gözlenen farklılığın (resmi okullarda siyah önlük ve beyaz yaka, özel okullarda süveter ve seçimlik giysiler) statü ve sınıfsal farklılıklara işaret ettiğini belirtmektedirler.

Daha uygulanmaya başlandığı dönemden itibaren eşitsizlikleri kapatmadaki başarısı tartışılabilir olan okul üniforması, bugün artık kıyafet dışındaki pek çok şeyde (teknolojik, sosyal, kültürel olanaklar üzerinden) kendini gösteren eşitsizlikler karşısında; okul içinde öğrenciler arasındaki eşitsizlikleri gizleme nesnesi olmaktan tümüyle çıkmıştır. Tüm bu koşulların getirisi olarak üniforma uygulamasının son bulması da, kendi tarihselliğinde değerlendirildiğinde şaşırtıcı görünmemektedir.

Dünyada Okul Üniforması Politikalarının Gelişimi ve Okul Üniforması Konusunda Yapılmış Araştırmalar

Brunsma (2006), ABD'de yaşanan üniforma eğilimi üzerine yaptığı araştırmasında, toplumdaki sıradanlığın ve gelgitlerinin artmasıyla eğitim kurumlarının aşınmaya başladığı 1980'li yıllar boyunca, okulların birer birer üniforma uygulamasına geçiş yaptığını; fakat bu uygulamanın, daha ziyade dezavantajlı, fakir, azınlık okullarında benimsendiğini ve kalıcı olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre kentsel ve kırsal bölgeler üniformayı, banliyölerden daha fazla benimsemiştir. Ayrıca, çok fazla kayıt alan ve öğrenci başarısı düşük olan, veli katılımı az olan, azınlıkların ve fakirliğin çok olduğu, okul ikliminin ve güvenliğinin zayıf olduğu okullarda üniforma politikası daha çok izlenmekte ve benimsenmektedir.

1987'de Baltimore'da çoğunluğu siyahlardan oluşan Cherry Hill ilköğretim okulu, öğrenciler üzerindeki toplumsal baskıyı ve ailelerin kıyafet masraflarını azaltacak okul üniforması politikasını ilan etti. Okul çalışanları, üniforma uygulamasının öğrencilerin notlarını düzeltereğini, öğrencilerin daha iyi davranışlar göstereceklerini, benlik saygılarının artacağını ve okulla gurur duyacaklarını ummuşlardı. Aynı yıllarda Washington D.C. belediye başkanı, devlet okulları için standart kıyafet yönetmelikleri oluşturulması olanağından söz ediyor, başarılı Katolik okullarını örnek veriyordu (Brunsma, 2006).

Yapılan araştırmalar, okul üniformalarının işe yaramadığını gösterdiği halde, üniforma uygulamalarının benimsenmesi ve üniforma politikalarının veliler ve yöneticiler arasındaki popülerliği; başta ilköğretim düzeyinde olmak üzere, okul öncesinden 12. sınıfa kadar tüm seviyelerde artmıştır. Günümüzde ABD’de zorunlu üniforma politikası olan ilköğretim okullarının sayısı 1980’lerdekinin 15 katıdır. Bugün, üniforma politikaları bilimsel bir dayanağı olmadan, sadece tahminler nedeniyle devam etmektedir (Brunnsma, 2006).

Chaika (2008) da Brunnsma’nın araştırmasına paralel olarak, okul formalarının öğrencileri olumsuz etkilediğini; öğrencilerin okul formalarından nefret ettiklerini, birey olmak için ne istiyorlarsa onu giymek istediklerini, herkesle aynı kıyafeti giydiklerinde kendilerini iyi ve özel hissetmediklerini ancak bu ve benzeri şikâyetlere rağmen ABD’deki tüm kamu okullarında üniforma politikaları benimsendiğini ileri sürmektedir.

Brunnsma ve Rockquemore (2001), Alabama Üniversitesi’nde 1988-Ulusal Eğitim Boylamsal Çalışması’nın bir parçası olarak ABD’den 5000 ikinci sınıf öğrencisinden veri toplamışlardır. Buna göre, öğrencileri forma giymeye zorlamanın, madde kullanımı, davranış sorunları ya da okula devam konusunda doğrudan bir etkisi olmadığını belirtmektedir.

Diğer yandan üniformayı destekleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Duvall vd. (2004) çalışmalarında okuldaki disiplin sorunlarını azaltma, okul güvenliğini sağlama ve düşük akademik başarıyı arttırmak için ciddi bir üniforma politikasının olmasının öneminden söz etmektedirler. Okul ortamını iyileştirmek için, güvenliğin ve profesyonelliğin iki temel faktör olduğunu, bunun ise okul üniforması politikasıyla gerçekleştirileceğini belirtmektedirler. Buna göre üniforma uygulaması; akran baskısı, şiddet ve düşük öğrenci motivasyonu gibi sorunlar yerine eğitimin kendisi üzerinde durulmasını sağlamaktadır. Moda ve eğilimler değiştikçe, öğrenciler kendi akademik başarıları yerine, nasıl göründükleri ve nasıl algılandıklarıyla daha ilgili hale gelir. Holloman vd. (1996) ise üniformaların öğrencilerin ekonomik statülerini gizlediğini, onları görünüş açısından eşitlediğini savunmaktadır.

Isaacson’a (1998) göre düşük bel pantolonlar, tulumlar, bol trençkotlar, kısa tişörtler gibi birçok kıyafet sınıf içinde ve okul koridorlarında davranış ve güvenlik sorunlarına sebep olmaktadır. Kılık kıyafet serbest olduğunda öğrenciler, okulu çalışma yeri olarak değil arkadaşlarla takılma ve sosyalleşme yeri olarak görmekte ve bunu davranışlarına da yansıtılmaktadırlar.

Anderson'a (2002) göre okul üniformaları; okul güvenliğini artırır, öğrenme ortamını iyileştirir, öğrencilerin öz-benliklerini yükseltir ve aileler üzerindeki baskıyı azaltır. Benzer şekilde Krystyniak'a (2001) göre olumlu okul ortamı yaratmanın önemli koşullarından biri de okul üniforması ve okul iklimi arasında ilişki kurmaktır. Ona göre üniformalar öğrencilerin ve okulun imajını güçlendirir, öğrenciler arasındaki ekonomik farklılıkların etkisini ve öğrencilerin kıyafet için yaptıkları tüm harcamaları azaltır.

Gentile ve Imberman (2011) üniformaların ortaokul düzeyinde, özellikle kız çocuklarının ve fakir öğrencilerin okula devamı üzerinde az da olsa olumlu etkileri olduğunu, ancak öğrenci başarısı, disiplin ihlalleri ve sınıf ortalamasını tutturma konularında belirgin bir etkisi olmadığını belirtmektedir.

Yöntem

Araştırma, genel araştırma modellerinden tarama modelindedir. Bu çalışmada liselerin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerinin, kıyafet yönetmeliğinde gerçekleştirilen değişim konusundaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesi amacıyla, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır (Bogdan & Biklen, 2007; Creswell 2008; Marshall & Rossman, 2010; Stake 1995, Yıldırım & Şimşek, 2005, 77).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada tipik durum örnekleme kullanılmıştır (Patton, 1987). Buna göre, öğrenci kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişiklikleri uygulamaya başlayan iki devlet okulundaki eğitim bileşenlerinin görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubuna, amaçlı olarak seçilen iki küme (okul) içinde yer alan görüşme yapmaya istekli ve araştırma konusunda gereken bilgileri verebilecek katılımcılar seçilmiştir. Çalışmaya Ankara kent merkezinden seçilen, sosyo-ekonomik düzey ve öğrenci-öğretmen oranları açısından kent ortalamasını yansıttığı düşünülen iki lisede (1 Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve 1 Anadolu Lisesi) görev yapan 3 okul yöneticisi ve 4 öğretmen ile 12 öğrenci görüşmeye katılmışlardır. Görüşme yapılan öğrencilerin 5'i 9. Sınıf, 2'si 10. Sınıf, 3'ü 11. Sınıf ve 2'si 12. Sınıf öğrencisi olup, yaşları 15 ile 18 arasında değişen öğrenci grubu arasında dengeli bir dağılım oluşturulmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama ve Veri Analizi

Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Ses kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmeler metin haline getirilmiş ve içerik

analizine tabii tutulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2005). Görüşmelerden elde edilen metinler üç araştırmacı tarafından birkaç kez okunarak kodlamalar yapılmıştır. Daha sonra üç araştırmacının kodlamaları karşılaştırılmış ve temalar belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları raporlaştırılırken katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar da yapılmıştır.

Bulgular

Öğrencilere getirilen kılık kıyafet serbestliği hakkında öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerininin duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bu araştırmanın bulguları üç ana tema altında toplanmıştır. Bu üç tema; kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin (1) etkileri, (2) amacı ve (3) olası etkileri/sonuçları başlıkları altında sınıflandırılmış ve bu temalarla ilgili kodlar listesi tablolar halinde verilerek, bulgular alıntılarla zenginleştirilerek ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır:

Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin eğitim bileşenleri üzerindeki etkileri ile ilgili görüşler

Öğrencilere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine, “kılık kıyafet serbestliği” yönetmeliğini duyduklarında neler hissettikleri, uygulama başladıktan sonra neler yaşandığı, kıyafet ve başarı ilişkisi, kıyafet ve okula devam ilişkisi ile ilgili sorular sorularak yönetmeliğin bireyler üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Olumlu tepkiler

Görüşmelerde öğrenci, öğretmen ve yöneticiler yönetmeliğin değişmesinden memnun olduklarını, serbest kıyafet giymenin bireylerin hareket özgürlüğünü arttırdığını ve kendi seçtikleri kıyafetleri giydiklerinde okula daha istekli geldiklerini belirtmişlerdir.

“...ben hani üniforma giydiğimde gömlek, o dar gömlek, işte kravat olsun, onun hırkası tabii ki hareketimizi engelliyordu.” (ÖğR #2).

“...yakıştırdığım şeyleri giydikçe kendimi daha mutlu, daha güzel hissettiğim için daha mutlu oluyorum.” (ÖğR #8).

“Bana yakışanın benim seçtiğim olduğunu düşünüyorum. Kendi seçtiğimle daha rahatım. Dışarı çıktığımda üstümden benim istediğim bir şey olmasını istiyorum ve olmayınca da çok büyük sıkıntı çekiyorum, baskı altında hissediyorum, saldırgan oluyorum” (ÖğR #14).

“...Ben okula daha istekle geldiklerini düşünüyorum. Eskiden dershaneye gidecek oldukları için son derste rica ederlerdi işte “hocam üstümü değiştirebilir miyim” ya da bir takım bahanelerle üstlerini değiştirirlerdi. Çünkü o da bir problemdi. Yani dershanede serbest kıyafet (uygulaması var) okulda yok. Kafasını en azından ona yormuyor. İsteddiği kıyafetle geliyor ve eve gidip üstünü değiştirmek zorunda kalmıyor.” (ÖğrT #3).

Ayrıca, öğretmenler, öğrencilerin ruh haliyle seçtikleri kıyafetler arasında bir ilişki olduğunu, seçtikleri kıyafetin niteliğinin (renk, model, kalite gibi) öğrenci hakkında ipuçları verdiğini belirtmektedirler. Aşağıdaki alıntılar bu durumu örnekleyen niteliktedir:

“...gençlerin çok fazla siyah seçtiğini görüyorum. Biraz şey istiyorlar... Hayata karşı derdi olan, sorgulayan, soruşturan çocuklar çoğunlukla koyu renkler seçiyorlar. Yani “beni görmeyin, benim hayatla başka bir derdim var”. Hani “bana bakarken giysimi görmeyin, ben başka bir şey yapmaya çalışıyorum. Hani burada bulunma nedenim farklı... Bir böyle bir grup var koyu renk seçenlerde ve onların da özgüvenlerinin olduğunu düşünüyorum... Çok renkli giyinip “ben gencim, mutluyum, enerji doluyum, güzelim ve bunu sunmak istiyorum” diyen bir grup da var.” (ÖğrT #3).

“...bu insanın yapısında vardır; eğer seçme şansı varsa ve kendi tercih ettiği şeyi giymişse tabi ki O da o gün mutludur, keyfi yerindedir, yeni aldığı çok heves ettiği bir şeyi giymişse... Ama hani eğer kıyafet serbestliği yoksa okul forması varsa çocuk zaten böyle bir ruh hali arayışı içine de girmiyor ki!” (Yön #2).

Öğretmenler ve yöneticiler ilk başlarda öğrencilerin abartılı kıyafetler giyeceklerinden duydukları endişelerin yersiz çıktığını, öğrencilerin rahatlığı ve doğallığı tercih ettiklerini belirtmektedir:

“İlk zamanlar şey yapacaklarını düşünmüştüm, çocuklar büyük olasılıkla ilk zamanlar abartılı renkler seçecekler, bir süre sorun yaşayacaklar, ‘ne giyeyim’ derdine düşecekler... diye düşündüm. Ama beni yanılttılar; baştan itibaren daha gösterişsiz, rahat kıyafetlerle başladılar.” (ÖğrT #2).

“...genelde kıyafet serbestliği zaten uç noktalara gidilmese; işte ne bileyim bir kot giymeleri, daha rahat hani daha spor giymeleri, yaşları gereği giyinmeleri bence güzel... Ne giyiyorlar evet çoğunluk kot giyiyor; üstüne bir kazak giyiyor hani günlük hayatta onları sıkıntıya sokmayacak doğal kıyafetler giyiyorlar” (Yön #2).

Olumsuz tepkiler

Diğer yandan bazı öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin üniforma olmamasının okulda disiplin sorunları ve ciddiyetsizlik yaratacağına ilişkin endişeleri olduğu görülmüştür. Aşağıda verilen alıntılar öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin endişelerini daha net açıklamaktadır.

“Bence iyi bir şey değil. İlk duyduğumda üzülüm açıkçası. Okula geliyoruz, okul denince hani bir ciddiyet olması gerekiyor. Serbest kıyafet olunca o ciddiyet, zaten yani böyle bir okulda çok fazla yoktu, iyice yani alt seviyelere düştü diye düşünüyorum.” (ÖğR#1).

“Okul zaten zıvanadan çıktı. Serbest kıyafeti de yaptılar. Daha ne olabilir ki? Ben kesinlikle şunda şeyim (kıyafet serbestisi) disiplini bence çok aşırı derecede zayıflattı yani.” (ÖğR#5).

“...kıyafetin serbest olması hareketlerine de yansıyor. Disiplinsizlik oluyor bana göre. Yani sanki serbest kıyafet giydiği zaman hareketlerinde de serbest olabileceği gibi... Söz dinlememe veya dinlememeye eğilim onları görebiliyorum ben. Sanırım ben bunu biraz şeye ee kılık kıyafetin serbestliğine bağlıyorum açıkçası. Okul kıyafetinin çocuğa nerede olduğunu hatırlattığını düşünüyorum ben.” (ÖğT #3).

“...üniforma giyerken biraz daha belli bir şey içendeydiler yani şimdiki duruma göre biraz daha uysal daha şeydi, söz dinleyen bir gruptu; bu kıyafet biraz etkiledi... Biz eğitimle uğraşmalıyız artık... Bir kere bunlar kendilerini büyük bir cephe kazanmış gibi görüyorlar; yani bu bizim hakkımız, böyle giyiniriz, böyle otururuz, böyle kalkarız; artık bazı şeyleri dinlememeye kadar götürüyorlar... Uyarıları dinlemiyorlar yani...” (Yön #1).

Benzer şekilde kıyafet serbestisinin sınıf farklarını daha görünür kılacağına ilişkin görüşler de yer almaktadır. Bir öğrenci sınıf farkının ortaya çıkmasının bireyler üzerinde olası etkilerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ben ilk duyduğumda pek sevinmedim... Neden sevinmedim? Hani şu durumlar var... Ben evet istediğimi giyebiliyorum, bir şey görünce alabiliyorum. Ama şimdi bakıyorum çevreme sınıf farkının ortaya çıkacağını düşündüm. İlk olarak aklıma o geldi. Sınıf ayrımcılıkları ortaya çıkabilir mi? Hani bir de tam böyle dönem olarak bakıyorum yaş şeyimize, hani hemen küçücük bir şeyden bile dalga konusu bulup, onu eğlenceye vurup, hiç empati yapmadan, karşımızdakinin neler düşüneceğini hiç bilmeden bazı şeyler söylüyoruz. Hani bu da karşımızdakinin tabii ruhsal olarak, kendini yalnız ve hani kötü hissetmesine neden oluyor...” (ÖğR#5).

Bir öğretmen de ekonomik açıdan kaygılarını şu şekilde dile getirmektedir:

“...olmayacağını düşündüm, yani gereksiz olduğunu... Uygulanamaz. Aslında uygulanabilir de bizim ülkemizde alt yapının hazır olmadığını, insanların eğitim düzeyinin buna henüz hazır olmadığını düşünüyorum açıkçası. Yani maddi olarak insanlar şey değil... Aileler için hem de çocuklar için problem olacak diye düşündüm. Başından beri de karşıydım ben... Hala yadırgıyorum kot pantolonla okula gelen çocukları.” (ÖğrT #3).

Başarı Üzerindeki Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Bazı öğrenciler kılık kıyafetlerinin başkaları tarafından beğenilmemesi durumunun derse ya da okula olan ilgilerini azalttığını, başarıyı olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Aşağıdaki alıntılar bu durumu örneklemektedir:

“...şimdi hani giyilen kıyafete göre, yani gidilen yere göre farklı kıyafetler giyiliyor. Yani okula gelirken de hani bu şekilde giyinildiği zaman hani bir, en başından bir ciddiyet olur diye düşünüyorum. Onun doğrultusunda da hani başarıyı etkiler.” (ÖğR #1).

“Okul başarısı ... Aslında çok böyle alakalı şeyler değil... Güzel bir kıyafet giyinen birinin kendine güveni olduğu için derslere olan ilgisi de azalıyor olabilir... Kıyafete, makyaja, takıya ayırdığım zaman okula ayırdığım zamandan daha fazla olursa evet başarıyı etkiler. Ama olumlu da etkileyebilir. Hani kendimi mutlu hissedersen derslerimi de iyi dinlerim... (ÖğR #2).

“Bence başarıyı etkiledi. Nasıl etkiledi? Hani dedim ya bazen işte bir durum olunca (giydiğim kıyafetler başkaları tarafından beğenilmediğinde) ders dinleme, derse adapte olamadığımı hissediyorum. Kendimi tam anlamıyla okula veremiyorum. Kendimi bu okuldaymış gibi hissetmiyorum. Disiplinin zayıflaması beni okuldan koparttı yani. Disiplinin zayıflaması serbest kıyafetle oldu.” (ÖğR#5).

Ancak öğrencilerin aksine öğretmenler kılık kıyafete serbestlik getirilmesinin başarıyı olumlu etkilediğini düşünmektedir. Aşağıdaki alıntıda öğretmen kılık kıyafet ve özgürlük hissinin başarıya etkisinden söz etmektedir.

“...İnsan kendi seçtiği kıyafetiyle kendini özgür hisseder, özgür hissedince de daha başarılı olur ve bulunduğu yere de ait olur ben öyle hissediyorum.” (ÖğrT #2).

“...eşofmanla üzerine bir tişört giyip gelen çocuğun dersi dinlerken daha rahat ettiğini gözliyorum, bi kere o kıyafetlerle (formalarla) rahat

*edemiyorlardı... Kravatlar belde, onu çıkarıyorlar bunu çıkarıyorlar...
Streslen kurtuldular... Rahat giyinenler çok daha rahat ediyorlar sınıfta.
Derste de daha rahat dinliyorlar.” (ÖğrT #3).*

Tablo 1, yönetmelik değişikliğinin bireyler üzerindeki etkileri ile ilgili öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini özetlemektedir.

Tablo 1.
Kılık Kıyafet Yönetmeliğindeki Değişikliğin Duygusal Ve Davranışsal Etkileri
Öğrenci kılık kıyafetleriyle ilgili değişikliğine verilen tepkiler

	Olumlu	Olumsuz
Öğrenciler	<ul style="list-style-type: none"> • Mutluluk • Özgürlük • Motivasyon artışı • Rahatlık	<ul style="list-style-type: none"> • Üzüntü • Ciddiyet kaybı • Beğenilmeme kaygısı • Sınıf farklarının ortaya çıkması • Demokratik bir karar değil
Öğretmenler	<ul style="list-style-type: none"> • Özgürlük • Motivasyon artışı • Rahatlık • Kendini ifade etme • Öğrencileri birey olarak daha iyi tanıma • Doğallık	<ul style="list-style-type: none"> • Disiplin sorunları (abartılı kıyafetler, söz dinlememe) • Demokratik bir karar değil • Uygulanamaz • Alt yapı eksik • Ekonomik yük
Okul Yöneticileri	<ul style="list-style-type: none"> • Özgürlük • Motivasyon artışı	<ul style="list-style-type: none"> • Disiplin sorunları • Demokratik bir karar değil
Kılık kıyafet- başarı – okula devam ilişkisi		
	Olumlu	Olumsuz
Öğrenciler	<ul style="list-style-type: none"> • Başarıyı arttırır	<ul style="list-style-type: none"> • Ciddiyeti azaltıyor • Motivasyonu azaltıyor
Öğretmenler	<ul style="list-style-type: none"> • Başarıyı arttırır • Aidiyet duygusu • Rahatlık • Motivasyon artışı	<ul style="list-style-type: none"> • Başarıyı azaltır • Zaman kaybını arttırır
Okul Yöneticileri	-	<ul style="list-style-type: none"> • Kişilik gelişimini olumsuz etkiler • Okul devamsızlığında artış

Öğrenci kılık kıyafet yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına karar verme sürecine yönelik görüşler

Tablo 1’den de anlaşılacağı gibi katılımcılar kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişikliğin etkilerinin yanı sıra, bu değişikliğin yapılmasına karar verilme biçimi ile ilgili görüşlerini de ortaya koymuşlar ve bu kararı anti-demokratik bulduklarını şu sözlerle ifade etmişlerdir.

“...birden bire bunun ortaya çıkması yani bence çok yanlış. Hiç kimsenin görüşü alınmadan, yasa daha kesinleştirilmeden bile yapılması...” (ÖğR #1).

“Ben mesela bir program uygulayacak olsam gider birkaç kişiye danışırım. O yaşlardaki kişilere danışırım. Nasıl etkileyeceğini öğrenirim. Tek bir kişiye de danışmam, o kişinin fikriyle diğer kişilerin fikrinin uyacağını bilemezsin. Birkaç ortalama hesap yaparak ona göre uygulamam. Ama insanlar büyüdükçe hayal güçleri küçüldüğü için düşünemiyorlar bunları. Kıyafet serbestliğiyle de ilgili bir araştırma yapıp uygulansa daha güzel olurdu...” (ÖğR #7).

“...yine hiç kimsenin fikrini almadan sadece internette bir anketle verilecek bir karar değil bence. Olmaması da gerekiyordu. Böyle apar topar olması da çok saçmaydı. Yani sene başı gelmiş geçmiş bitmiş, herkes kıyafetlerini almış, bir sürü masraf yapmış, iki üç ay geçiyor, kıyafet serbestliği böyle bir şey olamaz yani.” (ÖğR #3).

“...yetkililer iyi bilir, biz sadece uygulayıcıyız ama yani bu bir süreç belki de ileride daha sağlıklı bir şey olabilir; bilemiyorum... Yok, şimdi maalesef okullarda eğitimcilerin fikirlerinin de alındığını zannetmiyorum... Eğitimin dışında olanlar çok iyi fikir veriyor da, eğitimle bire bir yaşayanların neden fikri sorulmuyor?” (Yön #1).

Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin amacı ile ilgili görüşler

Kılık kıyafet yönetmeliğinin değişmesinin amacı konusundaki görüşler üç alt başlıkta yoğunlaşmaktadır: ‘Avrupa özentisi’, türban/başörtüsü serbestisi ve kural ihlalleri ile baş edememe. Aşağıdaki alıntılar bu başlıkları daha ayrıntılı biçimde açıklamaktadır.

Avrupa Özentisi

Bulgular öğrencilerin kıyafet değişikliğinin nedenini tam olarak anlayamadıklarını, değişikliği “Avrupa’ya özentisi” olarak gördüklerini göstermektedir. Aşağıdaki alıntı öğrencilerin görüşlerini örneklendirmektedir:

“...bence biraz da Avrupa'ya özenildiğini düşünüyorum. Biraz daha onlara yakınlaşmak için yapıyor olabilir. (ÖğR#3)”

“İşte ben ona çok şaşırdım... Ben anlamadım niye değiştiğini. Yani çünkü milli eğitimden hiç böyle bir şey beklemiyordum. Acaba çok mu talep oldu, okullardan çok baskı mı oldu? Acaba denemek için mi yaptılar? Millet bir halini görsün diye falan.” (ÖğR #14).

Türban/başörtüsü serbestisi

Diğer yandan bazı öğrenci ve öğretmenler bu değişikliğin siyasi nedenlerle yapıldığını, “türbana serbestlik sağlamak” amacı taşıdığını düşünmektedirler. Aşağıdaki alıntılar bu görüşü örneklendirmektedir:

“...yine şey, serbest kıyafet ama mesela tayt yasak, işte mini etek yasak, mini dediğim dizin üstünde olan şort, etek yasak. Ona bakılırsa kısa kollu, hani yarım kollu şeyler yasak. Ya ben de hani şey gibi düşündüm, başörtüsünü serbestleştirmek için yaptılar falan gibi düşündüm” (ÖğR #2).

“Ben bir ‘hizmet’ politikası olduğunu düşünüyorum. Yani, kıyafet yönetmeliği bir ‘hizmet’ politikasıdır. Bu ilerde daha türbana yol açmak için yapılmış bir şey bence. Yani herkesin tamam giydiğine karışmıyoruz, o zaman bu da serbest olsun. Eee adım adım yapıyorlar gibi görünüyor.” (ÖğrT #3).

Kural ihlalleriyle baş edememe

Okul yöneticileri ve bazı öğrenciler değişikliğin eğitsel amaçlı nedenlerinin olabileceğini düşünmekte, öğrencilerin kurallara uymamaları sorunuyla baş edilemediği için disiplini sağlamak için kural değiştirildiğini düşünmektedirler. Aşağıdaki alıntılar bu görüşü örneklendirmektedir:

“...çok fazla deliniyordu bu kurallar zaten... Yani bence baş edilemedi.” (ÖğR #1).

“...belki bazı okullarda hani titiz davranıldığında çok problemler, sorunlar yaşanmış olabilir, bilemiyorum işte, şikâyetler çok fazla gitmiştir bakanlığa, ben bunun politik bir sebebi yoksa ki o bile olabilir... Veli ve öğretmen arasında işte çocuğun kılık kıyafete uymamasıyla ilgili yaşanan fazla sayıda disiplin cezası olabilir; biliyorsunuz bakanlık açısından disiplin cezası çok hoş görülüyor, yani disiplin işleminin çok fazla okullarda uygulanması eksi bir puan sayılıyor bakanlık müfettişleri tarafından, belki bunun önüne geçmek adına yaptılar, bilemiyorum.” (Yön #2).

Tablo 2 yönetmelik değişikliğinin amacının ne olduğu ile ilgili öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini özetlemektedir.

Tablo 2.

Kılık Kıyafet Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasının Nedenleri

Öğrenci kılık kıyafetleriyle ilgili değişikliğin sebeplerine ilişkin görüşler

	Eğitsel	Siyasi
Öğrenciler	<ul style="list-style-type: none"> • Disiplin sorunlarını azaltmak • Kural ihlalleriyle baş etme	<ul style="list-style-type: none"> • Özenti • AB'ya uyum • Türban serbestisi
Öğretmenler	--	<ul style="list-style-type: none"> • Türban serbestisi
Okul Yöneticileri	<ul style="list-style-type: none"> • Kural ihlalleriyle baş etme	<ul style="list-style-type: none"> • --

Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin olası etkileri/sonuçları ile ilgili görüşler

Öğrenci kılık kıyafetleriyle ilgili değişikliğin sonuçlarının ne olacağı hakkında ortaöğretim kurumları bileşenlerinden öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri sorulmuştur. Bulgular kılık kıyafete serbestlik getiren yönetmeliğin bireyler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olacağına dair görüşler olduğunu göstermektedir.

Olumlu etkiler

İletişim becerilerinin artması. Öğrenci kılık kıyafetleriyle ilgili yönetmelikte değişik yapıldıktan sonra öğrenciler birbirleriyle daha kolay iletişim kurmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmelerde öğrencilerin kendilerini ifade etmek, sosyalleşmek ve bazı sosyal gruplarla birlikte anılmak için kılık kıyafeti bir yol olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır.

“...Mesela bazen biz şey yapıyoruz, “hadi herkes yarın kareli gömlek giysin” diyoruz ve bütün sınıf hani kareli gömlek giyeriz. Yani şimdi dikkat çekti ve hani herkes kareli gömlek... Yani giymeyen 2-3 kişi vardı onlar da hani dün gelmeyen, haberi olmayanlardı. Onun dışında çok sevdiler. Biz kendi aramızda çok mutlu olduk zaten... Herkeste kareli gömlek hoşumuza gitti.” (ÖğR #4).

“Giydiğim kıyafetler arkadaşlarıma bana karşı davranışlarını ee tabi etkiliyor yani, sonuçta hani senin yanına geliyorlar, seninle konuşuyorlar; “a gömleğin çok güzelmiş”. Bunu çok yapıyorlar. Hiç tanımadığın biri mesela karşı sınıftan ama işte “çok güzelmiş gömleğin” yani “takın ne

kadar güzelmiş”, “yüzüğün çok güzelmiş” işte “nerden aldın?” falan gibi muhabbetler açılıyor ve böylece yakın arkadaşlıklar da kuruluyor.” (ÖğR #6).

“Mesela hiç konuşmadığım, okulda daha önce hiç konuşmadığım birine ‘ben ayakkabın ne kadar güzelmiş’ dedim. Kıyafeti güzel olduğu zaman da söyledim. Böyle hiç tanımadığımız biri bile gelip şey diyebiliyor, ‘üstündeki ne kadar güzelmiş’ falan diyebiliyor.” (ÖğR #8).

“Şey oluyor mesela bir şey giydiğim zaman aaa üstündeki ne kadar güzelmiş falan filan, ben de diyorum ki al istediğin zaman giyebilirsin. Yani arada takas ediyoruz, değişiyoruz. Ayakkabıyı bile değişiyoruz.” (ÖğR #7).

Özgürleşme, isteklilik ve baskıdan kurtulma. Bulgulara göre, değiştirilen öğrenci kılık kıyafet yönetmeliğinin, zorunlu okul formalarının öğrenci üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma, okula ilişkin olumlu tutum geliştirme ve istekliliğin artması gibi etkilerinin olabileceğine dair görüşler de yer almaktadır. Aşağıdaki alıntılar bu görüşleri daha ayrıntılı ifade etmektedir:

“...öğretmenler hani eskiden yok işte kravatın yok, yok işte gömleğin, genellikle işte hani erkekler gömleğin düğmelerini tamamen kapat, işte kravatını saçını düzelt falan filan. Artık hani çok öyle şeyler yok. Öğretmenlerin de ben hani bu uygulamayı sevdiğini düşünüyorum.” (ÖğR #2).

“...bu yönetmelik yeniden değişirse ne yaparım bilmiyorum. Mahvolurum. Ben biraz kilolu olduğum için hani yani bedenime uygun pantolon yok. Bulamıyorum. Dar diyor hocalar. Sene başından beri kaç tane pantolon aldım. Hepsine bahane buldular...” (ÖğR#9).

“...insanların tek tip kıyafetle herhangi bir işte bulunması zorunluluğu bana çok saçma gelir. Yani (üniformaların) insanların özgürlüğünü kısıtladığını düşünüyorum...” (ÖğrT #2).

“...getirisi olur anlamında düşündüm ben... Ee şimdi bir kere öğrencideki okula daha fazla istek, (okulu) sevme, (okula severek) gelme... Öğrenci resmi şeyi sevmiyor, özgür giyinmek istiyor...” (Yön #1).

Olumsuz etkiler

Bir okul yöneticisi kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin gelecekteki olası olumsuz etkilerini şu şekilde ifade etmektedir:

“... kişilik gelişimleriyle ilgili olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyorum, yoksa çalışan öğrenci ne giyerse giysin o çalışmasını yapıyor.” (Yön#2).

Öğrenciler kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin ekonomik eşitsizlikleri belirginleştireceği kaygısı taşımalarına rağmen, öğretmenler ekonomik eşitsizliklerin fark edilmesi için kıyafetin tek ölçüt olmadığını vurgulamaktadır. Aşağıdaki alıntı bu durumu açıklamaktadır:

“...ama sonuçta formayla da fark edilebilirdi. Bu hiç önemli değil. Yani giydiği ayakkabının markasıyla da fark edilir, çantasıyla da fark edilirdi. Yasak da olsa taktığı takıyla...” (ÖğrT #5).

Yönetmelik değişikliğine sevinen öğrenciler de dahil olmak üzere pek çok öğrenci serbest kıyafet uygulamasının kaldırılması gerektiğini düşünmektedir.

“Bence kılık kıyafetin serbest olması iyi bir şey değil. Aslında bunu yapmamaları gerekiyordu. Ama böyle çok katı kuralların da olması doğru değil. İnsanların biraz kendisine bırakmak bence her şeyi daha sağlıklı yapacak, insanlar arasındaki iletişim, insanların asıl ilgilenmesi gereken şeylerle ilgilenmeye sevk edecek insanları o yüzden daha rahat bırakılması bence daha iyi. Ama yani tam da böyle serbestlik okullar için çok doğru değil” (ÖğR#14).

Tablo 3 yönetmelik değişikliğinin olası/gelecekteki etkileri/sonuçları ile ilgili öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşlerini özetlemektedir.

Tablo 3.

Kılık Kıyafet Yönetmeliğindeki Değişikliğin Etkileri/Sonuçları

Kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişikliğin toplumsal bir varlık olarak bireyin gelişimine etkileri

	Olumlu	Olumsuz
Öğrenciler	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyalleşmeyi sağlıyor • Baskıları azaltıyor	<ul style="list-style-type: none"> • Zengin fakir ayrımını belirginleştiriyor
Öğretmenler	<ul style="list-style-type: none"> • Özgürleşmeyi sağlar	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik eşitsizlikleri azaltmıyor
Okul Yöneticileri	<ul style="list-style-type: none"> • Motivasyonu artırır	<ul style="list-style-type: none"> • Kişilik gelişimini olumsuz etkiler

Tartışma

Okul uniformaları tüm dünyada halen üzerinde en çok tartışılan ve uzlaşmaya varılamayan konulardan biridir. Okul üniforması giymenin avantajlarının mı

yoksa dezavantajlarının mı ağır bastığı konusunda pek çok çalışma yapılmakla birlikte (Anderson 2002; Brunnsma 2006; Chaika 2008; Duvall vd. 2004; Gentile & Imberman 2011; Isaacson 1998; Krystyniak 2001; Murray 1997) bu yönetmelikten en çok etkilenen eğitimin bileşenlerinin, yani öğrencilerin görüşlerine çok az çalışmada yer verilmiştir. Bu çalışmada, kılık kıyafet yönetmeliğinden öğrencilerin üniforma giymesi zorunluluğunun kaldırılması ile ilgili öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırma bulguları, öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan değişiklikleri olumlu karşıladığını, üniforma giymenin zorunlu olmamasının öğrencilerin dış görünüşlerine değil de derslere odaklanmalarını sağladığını, kendi seçtikleri kıyafetlerle kendilerini rahat hisseden öğrencilerin dersleri daha dikkatli dinlediklerini düşündüklerini göstermektedir. Bu bulgular okul üniformalarının öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkisi olmadığını gösteren araştırmalarla da uyumludur. Brunnsma, (2006) ile Gentile ve Imberman (2011) okul üniformalarının başarının artmasını sağlamadığını ileri sürmektedir. Holloman vd. (1996) kıyafetlerine ve dış görünüşlerine çok fazla odaklandıklarında öğrencilerin öğretim faaliyetlerine olan ilgilerini, notlarını, dakik olmalarını olumsuz etkileyeceğini savunmasına rağmen, Alleyne ve diğerlerinin (2003) çalışmasına katılan öğrenciler bu görüşün aksini iddia etmişlerdir.

Okullarda üniforma olmasını savunan araştırmacılar (Anderson, 2002; Duvall vd. 2004; Holloman vd. 1996; Isaacson, 1998, Krystyniak, 2001) üniformaların ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir. Araştırma bulgularına göre bazı öğrenciler kılık kıyafet serbestisinin ekonomik eşitsizlikleri belirginleştireceği kaygısı taşımaktadır. Ancak, araştırmaya katılan öğretmenler ve yöneticiler, sanılanın aksine okullardaki üniforma zorunluluğunun ekonomik eşitsizlikleri gizlemek için faydasız olduğunu düşünmektedirler. Alan yazında da forma giymenin eşitsizlikleri belirgin hale getirdiğini gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Onur (2007), siyah önlük giyildiği dönemlerde okul önünde sıra olunurken, daha ucuz kumaştan yapılan gri önlükler giyen yoksul öğrencilerin, siyah önlüklülerin arkasında sıralandıklarını, bu nedenle siyah ve gri önlük uygulamasının sosyo-ekonomik eşitsizlikleri daha belirginleştirdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Hesapcıoğlu ve Giorgetti (2009), devlet okullarında siyah/mavi önlük, forma, takım elbise giyilirken, özel okullarda süveter, ekose etek, şort etek giyildiğini; böylece okul kıyafetinin sosyal statünün bir göstergesi haline geldiğini belirtmektedir. Chaika (2008) da ABD’de bir ilçe okulunda zorunlu

üniforma benimsendikten sonra fakir öğrencilerin sadece okul formlarını alabilirken zengin öğrencilerin üniformanın yanı sıra tasarım bilezik ve ayakkabılar satın aldıklarını, bu nedenle de forma giymenin gruplar arasındaki farkın belirsizleşmesinde etkisi olmadığını belirtmektedir.

Araştırmaya katılan okul bileşenlerinin kılık kıyafet yönetmeliğindeki değişimin amacını farklı biçimlerde algıladıkları gözlenmiştir. Kılık kıyafete serbestlik getiren yönetmeliğin değişmesine karar verenler, bu değişikliğin öğrencilere getirilen bir “özgürlük” uygulaması olduğu savunmuşlardır. Ancak araştırmanın katılımcıları değişimin amacını farklı biçimlerde yorumlamaktadır. Öğrencilerin bir kısmı bu değişikliği “Avrupa özentisi” olarak yorumlarken, bazı öğretmenler bu durumun tamamen siyasi olduğunu, değişikliğin “türbana serbestlik sağlamak” amacıyla yapıldığını düşünmektedirler. Öğretmenlerin bu düşüncesi Mitchell’in (1996) bulgularıyla da örtüşmektedir. Mitchell ABD’de okul kılık kıyafetleri yönetmeliğinde yapılan değişikliğin dini ve siyasi işaretlerin kullanılmasını engellemediğini, hatta kılık kıyafet yönetmeliğinin başörtüsü kullanan öğrencilere uygun hale getirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan bazı okul yöneticileri değişikliğin sebebinin okullardaki disiplin sorunlarıyla baş edilememesi olduğunu düşünmektedirler. Okullardaki kılık kıyafet yönetmeliklerinin amacı, öğrencilerin uyması istenen bir kimliğin yaratılmasıdır. Fakat okulun zorla kabul ettirdiği kimlikle öğrencinin kendi kimlik algısı çatışma içinde olacağından kimi direnç görünüşleriyle karşılaşılması söz konusu olmaktadır. Alleyne vd. (2003) de çalışmasında öğrencilerin kılık kıyafet yönetmeliğini çeşitli biçimlerde ihlal ettiklerini, pek çok öğrencinin üniforma giyme fikrinden hoşlanmadığını ve üniformalarını kendi kıyafetleriyle zenginleştirme eğiliminde olduklarını belirtmektedir.

Araştırma bulguları öğrencilerin kendilerini ifade etmek, sosyalleşmek ve bazı sosyal gruplarla birlikte anılmak için kılık kıyafeti bir yol olarak kullandıklarını göstermektedir. Bu bulgu, okul üniformalarının bireyin kendini ifade etme becerisini sınırladığı görüşüyle de tutarlıdır (Alleyne vd. 2003; Daters 1990; Ellington & Leslie, 2008). Alleyne ve diğerlerinin (2003) çalışmasında yer alan veli ve öğretmenlere göre, okul üniformaları öğrencilerin kılık kıyafet yoluyla kendilerini ifade etmelerine engel olmaktadır. Daters (1990) ise öğrencinin kıyafetinin uygun olmadığını düşündüğü durumlarda okuldaki bazı etkinliklere katılmamayı tercih ettiğini öne sürer. Goodman ve diğerlerinin (2007) de belirttiği gibi kıyafet bireyin kimliğinin somut bir görüntüsüdür; kimlikleri oluşturur ve kimliklerini görünür kılar. Bu nedenle

kıyafet seçimleri bireyleri farklılaştırmakta ve özgürleştirmektedir (Goodman, Knotts & Jackson 2007). Ellington ve Leslie (2008) de bireysel kontrolün kendilerinde olduğunu hisseden öğrencilerin daha başarılı olduğunu belirtir. Bu kontrol, öğrencilerin akranlarıyla iletişim kurmalarını ve bireyselliklerini farklı biçimde ifade etmelerini sağlayan kıyafetleri de kapsamaktadır. Buradan şu kaniya varabiliriz; öğrencilerin okula gelirken ne giyeceklerini seçmelerine izin vermek onların kendilerini özgürce ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Bireyin özgür seçimlerinin, onun başarısını da olumlu etkileyeceği düşünülmektedir (Goodman, Knotts & Jackson, 2007).

Sonuç

Bireylerin hangi kıyafetlerle daha rahat hissettikleri çok öznelidir. Bazı bireyler bazı giysileri kısıtlayıcı bulur ve bazı giyim stillerinden rahatsız olurken diğerleri bunlarla rahat etmektedir. Tüm çocuklara uygun, hepsini rahat ve mutlu hissettirecek hiçbir üniforma ya da hiçbir kıyafet yoktur. Bu nedenle de bu araştırmada kılık kıyafet serbestisine hem olumlu hem de olumsuz tepkiler verilmesi beklenen bir durumdur.

Üniforma uygulamasının tarihsel süreci dikkatle incelendiğinde zorunlu okul üniformasını savunanların öne sürdükleri gerekçelerin ve üniformalara atfettikleri olumlu davranışsal ve akademik sonuçların zaman içerisinde geçersiz hale geldiği görülmüştür.

Üniformaların ailelerin kılık kıyafet için ayırdıkları bütçeyi azaltarak, aileleri ekonomik bir külfetten kurtardığı düşüncesi her zaman doğru değildir. Sık sık okul değiştirmek zorunda kalan ve farklı okulların üniformalarını almak zorunda kalan öğrencilerin aileleri açısından bakıldığında okul üniforması uygulaması külfetlidir. Türkiye’de pek çok öğrencinin okul sonrasında dershanelere, oyun oynamaya ve çeşitli kurslara da serbest kıyafetle gittiği düşünülürse, ailelerin kılık kıyafet için fazladan bir yatırım yapmaya ihtiyaçları olmadığı anlaşılacaktır.

Daha uygulanmaya başladığı dönemden itibaren eşitsizlikleri kapatmadaki başarısı tartışılan okul üniformaları, günümüzde kıyafet dışındaki pek çok şeyde (örn: teknolojik, sosyal, kültürel olanaklar üzerinden) kendini gösteren eşitsizlikler karşısında, okul içinde öğrenciler arasındaki eşitsizlikleri gizleme nesnesi olmaktan tümüyle çıkmıştır.

Tüm bu koşulların getirisi olarak uygulamaya giren yönetmelikle üniforma uygulamasının son bulması, kendi tarihselliğinde değerlendirildiğinde

şayırtıcı görünmemektedir. Öğrencilerin kendi kıyafetlerini seçerek, kendi tarzlarını ve bireyselliklerini göstermelerine izin verilmesi, özgürleşmeleri ve insanlaşmaları süreci için atılacak önemli bir adım olmakla birlikte, yeterli değildir. Böyle bir uygulamanın, öncelikle uygulamadan etkilenecek kesimler olan öğrencilere danışılarak, yani demokratik süreçlerin işletilerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kaldı ki, yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ve uygulanmasını takip eden sene başında, Bakanlık bir genelge ile bu uygulamadan geri adım atmıştır. Yeni düzenlemeyle velilerin yarısının üniforma istediğinin anket yoluyla saptanması halinde, üniformaya devam edilmesi, bu konuda 4 yılda bir anket uygulanması gündeme gelmiştir. Fakat veli görüşünün öğrenci görüşü ile eşdeğer görülmesi de aslında sorunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. İzleyen araştırmalarda, gerek bu konuda, gerekse eğitimin diğer meselelerinde veli ve öğrenci görüşünün eşdeğer görülmesinin hukuksal, sosyal ve pedagojik açılardan anlamının ele alınması yararlı olacaktır.

Bu çalışmanın bulguları yalnızca bir Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile bir Anadolu Lisesi'nden seçilen öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinden elde edildiği için, sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Farklı lise türlerinden eğitim bileşenlerinin ve velilerin görüşlerinin alınmasına olanak sağlayan çalışmalar yapması sorunun anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

DİPNOTLAR

- 1 Okullarda kılık ve kıyafet serbestliğinin bir yönetmelikle başlatıldığı ve sonrasında yine kılık ve kıyafet serbestliği yönetmeliğinde değişiklik getiren 28 Ağustos 2013 tarihli Bakanlık Genelgesinin yürürlüğe girdiği günlerde kamuoyunda bu girişimin “türbana serbestlik sağlayacağı” hakkında yapılan yorumlar için bakınız:
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22021856.asp>
<http://www.sendika.org/2013/09/kilik-kiyafet-yonetmeligini-degisti-turban-kalici-serbest-kiyafet-soru-isareti/>
(Erişim Tarihi: 20/05/2013)
- 2 Bakan Nabi Avcı'nın basın toplantısıyla ilgili haber için bakınız:
<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/egitim/77202.aspx> (Erişim Tarihi: 20/05/2013)

KAYNAKÇA

Alleyne, S. I.; LaPoint, V.; Lee, J.; & Mitchell, H.W. (2003). Black educators' views on middle school student's dress and uniforms: Addressing

challenges from commercialism. *The Journal of Negro Education: Commercialism in the Lives of Children and Youth of Color: Education and Other Socialization Contexts*, 72 (4), 418–426.

Anderson, W. (2002). *School Dress Codes and Uniform Policies*. Retrieved January 2013, from <http://www.eric.uoregon.org>

Baker, C. (2006). *Zorunlu Eğitime Hayır*. Çev. A. Sönmezay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Barnard, M. (2002). *Fashion as Communication* (2nd ed). New York, NY: Routledge.

Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. Çev. Y. Alogan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Brunsma, D. L. (2006). School uniform policies in public schools. *Principal*, 85(3), 50-53. <https://www.naesp.org/resources/2/Principal/2006/J-Fp50.pdf>

Brunsma, D.L. & Rockquemore, K. (2001). The effects of student uniforms on attendance, behavior problems, substance use, and academic achievement. *The Journal of Educational Research*, 92(1), 53-62.

Bogdan, R., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An Introduction to theory and methods*. (5. Basım). Boston: Allyn and Bacon.

Chaika, G. (2008). School uniforms: Panacea or band-aid? *Education World*. Retrieved September 2013, from <http://www.education-world.com>.

Chaney, D. (1999). *Yaşam Tarzları*. Çev. İ. Kutluk, Ankara: Dost Yayınları.

Crane, D. (2003). *Moda ve Gündemleri*. Çev. Ö. Çelik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Creswell, J. W. (2008). *Educational Research*. (3rd Ed.). Upper Saddle Creek, NJ: Pearson Education.

Daters, C., (1990). Importance of clothing and self among adolescents. *Clothing and Textile Research Journal*, 8 (3), 45–50.

Dev-Lis (2012) “Özgürlükten Yana Olmak”, <https://www.facebook.com/notes/devrimci-liseliler-dev-lis/k%C4%B1l%C4%B1k-k%C4%B1yafet-serbestli%C4%9Fi-%C3%BCzerine-dev-lisin-yakla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1/10151364212770879> (Erişim Tarihi: 17/05/2014)

- Duvall, B.; Faklaris M. A.; Fisher, B.; Moody, M.; Njagi, P.; & Wilson, C. (2004). Dress Code/Uniform Policies in Education. Retrieved April 12, 2013, from http://www.character-education.info/Articles/Case_for_Uniforms.htm
- Ellington, T. & Leslie, C. (2008). Dress, self-esteem, self-efficiency and the academic achievement of African-American high school girls, *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 1(2), 69-78
- Freire, P. (2010). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Çev. D. Hattatoğlu, E. Özbek, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Isaacson, L. (1998). *Student Dress Codes*. ERIC Digest 117. Retrieved February 2013, from <http://eric.uoregon.edu/publications/digests/digest117.html>
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*. Çev. E. Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gentile, E. & Imberman, S. A. (2011). Dressed for Success? “The Effect of School Uniforms on Student Achievement and Behavior. *NBER Working Paper No. 17337*, JEL No. I21., <http://www.nber.org/papers/w17337>
- Goodman J.; Knotts G. & Jackson J (2007). Doing Dress and the Construction of Women’s Gender Identity, *Journal of Occupational Science*. 14 (2), 100-107.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde Etik*. Çev. S. Kunt Akbaş, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hesapçioğlu, M. ve F. M. Giorgetti (2009). Siyah Önlük Beyaz Yakanın Kökeni. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 9 (4) • Güz / Autumn 2009 • 1717-1750.
- Holloman, L.O.; LaPoint, V.; Alleyne, S.I.; Palmer, R.J.; & Sanders-Phillips, K. (1996). Dress-related behavioral problems and violence in the public school setting: Prevention, intervention, and policy—A holistic approach. *The Journal of Negro Education: Educating Children in a Violent Society*, Part 1, 65 (3), 267–281.

- Krystyniak, F. (2001). *Educators' Dress Code Study Shows Numerous Positive Effects*. Retrieved January 2013, from <http://shsu.edu>
- Kuçuradi, İ. (1994). *Uludağ Konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Makal, A. (2004). Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye'de Çalışma İlişkileri, *Sosyal Siyaset Konferansları (47. Kitap)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fak. Yayınları.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2010). *Designing qualitative research*. (5. Basım). London: Sage Publications, Inc.
- Mitchell, A. (1996). Clinton will advise schools on uniforms. *New York Times*.
- Murray, R. K. (1997). The Impact of School Uniforms on School Climate. *V/\ S5PSL://et/n* (December 1997): 106-12.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*. Ankara: İmge Yayınları.
- Öztan, G. (2011). *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Patton, M.Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park, CA:Sage.
- Sennett, R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. S.Durak, A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2012). *Karakter Aşınması*. Çev. B.Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sontag, M. S. & Lee, J. (2004). Proximity of Clothing to Self Scale. *Clothing and Textiles Research Journal*, 2 (3), 1-7.
- Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. London: Sage Publications, Inc.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.